

PhDr. Miroslav Tamchyna, Ph.D.
Policejní akademie ČR v Praze

Dynamika změn osobnosti prvovězňených mladých toxikomanů z pohledu forenzní psychologie

Motto:

„Životní styl na pervitinu založené existence.“

Úvod a historie

V tomto článku jsou předloženy některé výsledky dlouhodobého srovnávacího výzkumu mladých dospělých prvovězňených toxikomanů (**n=144**) realizovaného autorem. Jeho obsah navazuje na autorův dřívější článek uveřejněný v Kriminalistice č. 1/2018 pod názvem „Psychologická analýza mladých dospělých toxikomanů“,¹ zaměřeného na mladé dospělé toxikomany-recidivisty (**n=65**). Celkově tak soubor všech psychologicky vyšetřených mladých dospělých kriminálních toxikomanů, nalézajících se ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody dosáhl počtu (**n=209**) probandů. Všichni byli vyšetřeni jednotně standardizovanou metodikou v rámci jedné časové dekády.

Výzkum deprivace osobnosti mladých kriminálních toxikomanů bezprostředně navazoval na vlastní zobrazené výsledky dlouhodobých periodicky opakovaných komparativních výzkumů deprivace osobnosti (**n=1660**) (Tamchyna, 2014 FF UK Praha). Jejich nedílnou součástí byly dlouhodobé srovnávací periodicky opakované standardizované kvantifikované výzkumy mladistvých odsouzených delikventů ve výkonu trestu odnětí svobody i jejich nedelikventních vrstevníků, jako kontrolních souborů z řad studentů a učňů (**n=603**).

Tyto výzkumy mladistvých postupně vyšetřených v sociodemografických datech a analýzách trestné činnosti, obsahovaly zároveň i analýzu nikotinizmu, alkoholismu, toxikomanie. Výzkumné studie byly autorem článku postupně realizovány od 2. pol. 80. let 20. stol. ve 4 po sobě jdoucích časových dekádách zahrnujících 70. léta (Křenek, 1980.; 80. léta Tamchyna, 1990; 1. pol. 90. let 20. stol. Tamchyna, 1994); a 1. pol. 21. stol. Tamchyna, 2005) v sociologicky unikátních, protože neopakovatelných obdobích zásadní přeměny dvou diametrálně odlišných společenských systémů; zanikajícího na sklonku éry socialismu, a nově vznikajícího obnovením kapitalismu, a zároveň na složitém sociálně psychologickém pozadí období přelomu 20. a 21. stol. (Tamchyna, Psychologie pro praxi, Karolinum 2013).

Uvedené výzkumné práce vytvářejí vhodnou platformu pro další systematický forenzně psychologický výzkum pojatý v nezbytných sociálně dějinných a sociálně psychologických souvislostech i pro další období současné 2. dekády 21. století. Bez nich nelze sociálně patologické jevy objektivně zkoumat, postihovat, vysvětlovat, jelikož bez důsledně uplatněného systémového přístupu jsou nazírány pouze

¹ TAMCHYNA, Miroslav. Psychologická analýza mladých dospělých toxikomanů. *Kriminalistika*. 2018, č. 1, s. 34-44. Praha: MV ČR. ISSN 1210-9150.

izolovaně a zredukovaně na pouhý pozitivistický popis, nikoli však na jejich vznik, vývoj, formy, jakož i odhalování příčin sociálně patologických jevů.

Naléhavá potřeba dalších systematických forenzně psychologických výzkumů toxikomanů a toxikomanie se projevila v důsledku výrazného nárůstu toxikomanů ve vězeňské populaci. Proto bylo autorem článku přikročeno k dalšímu dlouhodobému zkoumání tohoto mimořádně závažného sociálně patologického jevu z hlediska vlastního pojetí teorie deprivace (Tamchyna, 2015), které umožňuje aplikovat metodiku zkoumání deprivace osobnosti na této nezanedbatelné části kriminální populace mladých dospělých kriminálních toxikomanů.

Výsledky dlouhodobého srovnávacího standardizovaného výzkumu deprivace osobnosti toxikomanů a toxikomanie, jako sociálně patologického jevu je tedy nutno z hlediska jeho objektivního zkoumání a pochopení nazírat v širších konotacích tedy nikoli izolovaně. Což znamená v souvislostech filosofických, sociálně dějinných, jakož i sociálně psychologických. Jinak nelze složité sociálně patologické jevy v jejich etiopatogenezi objektivně v plné šíři postihovat, ani pochopit. Vzájemně se zde nutně prolínají v mnoha vrstvách oblasti řady vědních disciplín, proto je zřejmé, že přístup musí být interdisciplinární. Výzkumná práce v žádném případě není adiktologickou studií, jejím cílem je zkoumání osobnosti jedince z hlediska změn osobnosti pojatých v intencích deficitů a zkoumaných jako problém deprivace osobnosti mladých kriminálních toxikomanů.

Předmětem zkoumání je souvislost mezi **věkem, toxikomanií, kriminalitou, deprivací osobnosti** a postižení dynamiky změn v čase. Metodami srovnávací analýzy, komparací standardizovaných sociodemografických dat včetně analýz trestné činnosti a analýz toxikomanie realizovaných v rámci dlouhodobého srovnávacího výzkumu kriminálních toxikomanů (**2011-2016**) u dvou souborů prvovězňených mladých dospělých toxikomanů, postupně vyšetřených ve dvou tříletých po sobě jdoucích časových úsecích, lze na podkladě zjištěných výsledků provést určitá zobecnění. Oba soubory prvovězňených toxikomanů jsou zkoumány zpětně jako výzkum ex post facto, jelikož se postupně vytvářely jako skupiny pro specializované protitoxikomanické oddělení v rámci programů zacházení v jedné z věznic.

Metodologické aspekty, charakteristika souborů, metody

Charakteristika souboru a použité metody

V současném výzkumu oba výzkumné soubory vzájemně komparovaných souborů prvovězňených kriminálních toxikomanů sestávají z **1. souboru (n=80) a 2. souboru (n=64)**, postupně vyšetřených ve **Věznici Všehrdy** v tříletých obdobích **v letech 2011-2013, kdy byl vyšetřen první soubor**, a následně **v letech 2014-2016, kdy byl vyšetřen soubor druhý**.

Lze tak, ve sledovaném časovém období, vzájemně porovnat změny uvnitř obou souborů mladých dospělých prvovězňených toxikomanů. Všichni probandi byli vždy vyšetřeni individuálně a oba, v uvedených časových úsecích postupně shromážděné výzkumné soubory sestávají z anonymizovaných kazuistik postupně vyšetřených probandů, které byly pro účely **výzkumu ex post** vyhodnoceny. V tomto výzkumu je akcentováno vývojové hledisko **výzkumu v řezu**, jako zkoumání života v časových dekádách, což umožňuje komparaci souborů jednak mezi jednotlivými dekádami,

jednak uvnitř jedné dekády. V tomto článku je zkoumán soubor mladých dospělých kriminálních prvovězněných toxikomanů v rámci jedné časové dekády.

Tento přístup je součástí specificky pro výzkumy depravace osobnosti vyvinuté vlastní **metodiky psychologického instrumentária**, speciálně zkoncipovaného autorem ke zjišťování depravace osobnosti. Samo instrumentárium obsahuje testový soubor dostatečně pokrývající osobnost z hlediska zkoumání depravace, v jehož rámci jsou administrovány následující **metody a techniky**: Říčanův Test intelektového potenciálu TIP /forma A, B/, vhodný pro průměrnou a podprůměrnou populaci, Eysenckův osobnostní dotazník, který je rozšířen o škálu psychoticismu, postihující psychopatické rysy (ostatně původně aplikovaný právě na populaci vězňů), dále Crown, Cripsův dotazník neurotických symptomů Middlesex Hospital Questionnaire /MHQ/, a dále Buss, Durkee-ové Inventář agresivity a hostility B-D-I, a Doležalovo Doplnování vět (Můj život v jednadvaceti větách), pokrývajících poloprojektivní formou socializaci jedince. Je doplněn anamnestickou analýzou sociodemografických dat a analýzou trestné činnosti, a samozřejmě analýzou toxikomanie zkoumaných souborů, jelikož je zde aplikováno na populaci kriminálních toxikomanů.

Stěžejní důraz z teoretického hlediska je v rámci teorie depravace kladen na **koncepty psychologie osobnosti** podle modelu H. J. Eysencka a psychologie kriminální osobnosti z pohledu srovnávací klinické kriminologie podle teoretického modelu J. Pinatela, které zde jako jednota obecného a zvláštního neoddelitelně představují základ pojetí zkoumání osobnosti a jednotlivých složek osobnosti, jakož i jejích změn v celku osobnosti i parciálně po jednotlivých složkách. Za metodologicky přínosné jsou zde považovány výzkumné přístupy Glueckových, založených na zkoumání temperamentu a sociálních faktorů v longitudinálních katamnestických výzkumech delinkventních souborů. Významně je v rámci teorie depravace věnována pozornost **etickým aspektům**, vzhledem k úzkému sepětí egocentrismu s depravací osobnosti. V tomto směru je teoreticky koncept depravace osobnosti ve forenzní psychologii založen na voluntaristické filosofii a psychologii A. Schopenhauera, F. Nietzscheho, jakož i sociologii T. G. Masaryka.

Tento teoreticky i empiricky verifikovaný ucelený sociálně psychologický přístup a metodologie, který je zároveň **syntézou psychologických a etických přístupů**, umožňuje vedle sebe, jak v „celku společnosti“, tak v „detailu individua“ podrobněji zkoumat problém individuální depravace osobnosti jedince z hlediska změn osobnosti.

Sociálně patologický jev depravace osobnosti je obecnější povahy a lze jej tudíž aplikovat rovněž na nekriminální populaci v rámci depistáže, a zároveň, je-li již depravace u jedince zjištěna, tak při určování a posuzování **druhu, stupně, a hloubky depravace**, jakož i jejích konkrétních **forem**, kterých je mnoho.

Depravace osobnosti

Depravace osobnosti je klíčovým pojmem provedeného šetření. Představuje obecný pojem zahrnující nejen kriminální populaci, ale celou populaci, včetně té nekriminální. Ve stručnosti vysvětluje proces negativních psychických změn osobnosti dosud intaktní, původně normálně socializované, ve směru k delikvenci. Umožňuje psychologicky diagnostikovat a vysvětlit nejen finální **stav depravace** osobnosti, ale i její procesuální stránku, vedoucí ke zlomu v dosavadním vývoji jedince, čili **proces depravace**. Samotný pojem depravace, je v různých vědních disciplínách rozšířený

pojem, který v současnosti neprávem je málo používán. Pojem má dlouhou historii, původně pochází z oblasti práva, z původní latiny se přes starofrancouzštinu a později angličtinu vyskytuje již mezi 12. - 16. stoletím a označoval míru zla a zpuštělosti delikventa při výkonu trestního práva, při hodnocení jednání provinilého člověka. Teprve později se rozšířil v souvislosti s moderním rozvojem vědních disciplín a jejich diferenciací. Lze jej nalézt v klinice, psychiatrii, resocializační pedagogice. V tomto pojetí byl převzat z psychiatrie a autorem nově validizován a aplikován jako **depravace osobnosti ve forenzní psychologii** (Tamchyna, 2014), tedy se vrátil okruhem k původnímu používání v oblasti, z níž původně vzešel, čili oblasti trestní justice. Pochází z lat. depravatio = znetvoření, zvrácenost; depravare = zkřivit, znetvořit, zhyzdit (J. Kábrt, 1957); depravace je podstatné zhoršení, zkáza (hmotná i mravní); depravantní znamená zhoubný; depravativní značí zhrubělý; depravovat znamená kazit, zhoršovat (L. Reiman, 1966).

Operacionální vymezení depravované osobnosti

Osobnost depravované osoby lze z celkového hlediska poznatků zjištěných empirickými výzkumy operacionálně vymežit jako emočně labilního jedince převážně extrovertně zaměřeného, zpravidla cholerickeho typu temperamentu, v méně případech labilního introverta melancholického typu, spíše průměrně intelektově disponovaného. Tato osobnost se vyznačuje přítomností výraznějšího psychotocismu (podle Eysencka), a typicky se opakující konstelací příznaků tzv. kriminálně neurotického triasu, tvořeného výraznými fobiemi, depresiemi, a somatickými příznaky, ústícími do sníženého emočního ladění. Současně se u ní projevuje hostilita, syčená rysy resentmentu a podezíravosti, skládající se při souběžném výskytu ve výsledný obraz depravace deficientní egocentricky strukturované osobnosti, překračující intenzitou a strukturou obtíží osobnost normálního (nekriminálního) jedince, avšak nedosahující svou intenzitou příznaků psychiatrické diagnózy psychicky nemocného člověka nebo diagnózy poruchy osobnosti. Tato skladba osobnostních vlastností zakládá možné obtíže, které se mohou v důsledku oslabeného systému zábran a autoregulace projevovat sociálně patologickými tendencemi: např. rozvojem závislostí, event. přerůstajícím v delikvenci, zejména za souběhu nepříznivých sociálních podmínek nebo v náročné životní situaci (Tamchyna, 2014).

Definice depravace

Depravace osobnosti se tak může blíže charakterizovat jako v rámci zvládnuté socializace dodatečně vzniklá deficientní změna egocentricky strukturované osobnosti, poškozené v jedné či více **složkách osobnosti** (temperament, charakter, inteligence, somatika) a odpovídajících **složkách depravace**. Depravovaná osobnost tudíž vykazuje 4 složky - **druhy depravace** zahrnující:

- 1) deficity emocionální,
- 2) deficity konativní /citově-volní/,
- 3) deficity kognitivní, zvláště ve smyslu katatymně zkresleného nazírání reality,
- 4) deficity somatické,

souhrnně se projevující vně osobnosti, především v interpersonálních vztazích, nedosahující však ještě na psychiatrickou diagnózu poruch osobnosti.

Jedná se vždy o „**deficit úrovně**“ již dosažené socializace měřený **mírou egocentrismu** zjišťovaného v jedné či více složkách osobnosti nebo v celé osobnosti jedince, charakterizovaný jako **hloubka deprivace**, a dle rozsahu egocentrického nastavení měřeného úrovní hostility a míry jejich zvědomění jako **stupeň deprivace** během probíhajících změn v procesu deprivace, který přechází ve výsledný stav deprivace osobnosti, jako již vědomě přijatý a zvnitřněný egocentrismus, ústící do desocializace až delikvence. Je to výsledný **deficientní stav** egocentricky strukturované osobnosti, chápané jednak jako **proces**, jednak jako **stav osobnosti**, objektivně zjiřitelný psychologickým instrumentáři koncipovaným ke zjišťování deprivace ve směru k delikvenci. Hlavní **psychologickou příčinou** a zároveň i vlastní **psychologickou podstatou** deprivace osobnosti jedince, nazíraného v kontextu s širším sociálním prostředím je v tomto pojetí egocentrismus jedince.

Egocentrismus je tedy příčinou i podstatou deprivace. U jedince se mohou projevat různé **formy deprivace**, přičemž hlavní jsou **sociální deprivace**, ještě relativně společensky tolerovanou, resp. do jisté míry tolerovatelnou, spočívající v porušování nepsaných pravidel, projevujících se v různých formách mravního selhání, např. bezohledném kariérismu, neslušnosti, nepoctivosti, jež ovšem může přerůst v podstatně závažnější formu, kterou je **kriminální deprivace**. Ta je již definována konkrétním činem, úmyslným **porušením právních norem**. Vedle toho existuje nepřeborné množství různých jiných, více či méně závažných **konkrétních forem**, např. alkoholová deprivace, toxikomanická deprivace, sexuální deprivace a celá řada dalších.

Tento exkurs je potřebný k pochopení sociálně-patologických změn jedince i projevů sociálně-patologických změn ve společnosti, jejich dynamiky a etiopatogenezi. Bez **sociálně dějinného kontextu** totiž nelze ani osobnost jedince, ani samotný sociálně-patologický jev objektivně vysvětlovat. Pojem deprivace umožňuje postihnout jedince, kteří již svou strukturou osobnosti a jednáním vybočili z hranice tzv. normálu v sociálně-patologickém slova smyslu, ale ještě nedosahují na psychiatrickou etiketu specifických poruch osobnosti (dříve psychopatie). Právě těmto „hraničním“ jedincům v sociálně patologickém slova smyslu (nikoliv tedy „hraničním v psychiatrickém slova smyslu“), představujícím pozvolný přechod od normy k patologii je věnován výzkum deprivace osobnosti. Tento jev je možné z hlediska **teorie deprivace**¹ podle uvedené metodiky objektivně zkoumat, a to jak na úrovni jedince, jako deprivaci osobnosti, tak na úrovni společnosti, jako deprivaci společnosti.

V prezentované výzkumné studii byl obecnější fundamentální jev deprivace uveden do kontextu s jeho specifickými projevy, jimiž jsou **toxikomanie a kriminalita**, jako vzájemně propojené negativní jevy, které se slučují v jediný ústřední společný problém - **kriminální toxikomanie**.

Věkové kontexty kriminální toxikomanie

Problém kriminální toxikomanie je studován v kontextu s věkem probandů a generačními změnami, protože jejich zkoumáním lze zjistit aktuálně nejnověji se projevující trendy změn, a to jak v osobnosti, tak i projevech chování u současných

---

¹ TAMCHYNA, Miroslav. *Deprivace osobnosti ve forenzní psychologii*. Univerzita Karlova v Praze. Filosofická fakulta Katedra psychologie. Disertační práce. 344 s. Praha: 2014.

mladých dospělých prvovězněných kriminálních toxikomanů. Důležitou okolností je z tohoto vývojového hlediska právě **kritérium prvovězněnosti**. Tím, že se jedná o prvovězněné mladé dospělé toxikomany, jsou tito toxikomani vlastně nositelé změn a aktuálních trendů toxikomanie, kriminality, deprivace osobnosti.

Vyhodnocením celého souboru kriminálních toxikomanů z hlediska prvovězněnosti, resp. kritéria recidivy trestné činnosti, je zcela zřejmé, že hlavním nositelem dynamiky rozvoje kriminální toxikomanie jsou jednoznačně prvověznění kriminální toxikomani, kteří v rámci celého souboru jasně převažují nad recidivními.

Proto je mimo jiné, věnována tak velká pozornost věkovému kritériu kategorie tzv. mladých dospělých, jež je v oblasti trestní justice téměř zcela opomíjena, ačkoli z hlediska řešení těchto negativních společenských jevů má značný význam.

Z psychologicko-vývojového hlediska lze totiž postadolescentní věk tzv. mladé dospělosti považovat za zcela klíčový pro utváření a dokončování vývoje a socializace osobnosti, ať už ve směru prosociálním, anebo antisociálním, neboť i socializace může být odchylná.

Je totiž věkem volby příští životní dráhy a přijetí definitivního životního rozhodnutí o svém příštím životě, což patří k typickému přirozenému vývojovému úkolu odpovídajícímu věku mladé dospělosti. Proces rozhodování (se) je nevyhnutelně provázen neklidem, hledáním, zkoušením, postupným dozráváním osobnosti a puzením směřujícím na nevědomé i vědomé úrovni k přijetí určitého rozhodnutí stran dalšího socializačního směřování. Právě v tomto věku je vlastně jedinec vůbec nejpřístupnější změně; u mladistvých je na změnu ještě příliš brzy, protože mentálně nejsou k dospělosti a prosociálním vzorcům chování a jednání dostatečně vyzrálí, a u pozdní dospělosti po třiceti letech věku zase pozdě, neboť socializační proces je už v zásadě dokončen, a v postupném procesu deprivace došlo mezitím k přechodu ve stav deprivace osobnosti, který bývá neměnný a inertní k dalšímu působení a socializačním vlivům, jelikož je dávno zvnitřněn a zvyky upevněn a zakotven v osobnosti jedince. Vyřešení tohoto vývojového úkolu je hlavním a typickým znakem postadolescentní osobnosti, jež se tímto zásadně liší nejen od věku mladistvých, ale zároveň též od věku dospělých, kde již o další cestě socializace bylo rozhodnuto a rozhodnutí, byť nesprávné, je prostřednictvím obranných mechanismů racionalizováno a nedílně definitivně zakomponováno ve struktuře kriminální osobnosti toxikomana.

Vedle toho se v uskutečněném druhém výzkumu prvovězněných mladých dospělých toxikomanů oproti prvnímu výzkumu s odstupem jen nevelkého časového úseku pouhých tří let od dokončení prvního výzkumu v rámci jedné časové dekády nově a varovně ukazuje úzká souvislost v současnosti s již velmi ranou a u tohoto současného souboru nicméně zcela běžně maximálně rozšířenou dětskou toxikomanií a delikvencí, přes pokračující juvenilní kriminální toxikomanií a následně navazující drogovou kriminalitou mladých dospělých, která je, vedle gamblerství, nedílnou součástí scény současné sociální patologie ve společnosti. Vzhledem k velkému významu věkového faktoru je tak záměrem práce mimo jiné zdůraznit též velký význam věkové kategorie mladých dospělých z hlediska sekundární prevence. Z individuální deprivace osobnosti toxikomana a velkého počtu postupně nashromážděných kazuistik jednotlivců se tak systematicky odvíjí celý výzkumný přístup k toxikomanii

a kriminalitě jako vzájemně od sebe neoddělitelně spjatého sociálně-patologického jevu zkoumaného pod obrazem kriminální toxikomanie.

Analýza dat

Analýza sociodemografických dat

Pokud se jedná o provedenou analýzu sociodemografických dat, jsou sledovány zejména tyto následující ukazatele - rodina, ústavní výchova, rodinný stav, dosažené vzdělání, psychopatologie, závislosti, skladba trestné činnosti. Ze zjištěných výsledků lze poukázat na některé významné změny a odlišnosti.

Oproti předchozímu prvnímu souboru se ukazuje, že rodinné zázemí současného souboru se z hlediska úplnosti rodiny zhoršilo, což koresponduje s vysokou mírou rozvodovosti, jakož i nesezdanosti rodičovských párů, zároveň je tak naznačena určitá souvislost mezi rozkladem rodiny a změnou složení rodiny, národem kriminality, zvýšené míře toxikomanií.

S všeobecně uvolněným liberalizovaným chápáním současné povětšinou již pouze různě poskládané tzv. složené rodiny úzce souvisí následně oslabené sociální city ve prospěch zesíleného dobově podmíněného individualismu, bezohledného egocentrismu a hedonismu. To ovšem často vede, vedle velmi často toxikomany uváděných prvotních pocitů ztráty domova, v důsledku komplikovaných vazeb, vztahů a složení současné rodiny, ve svých dalších důsledcích k hledání náhradní saturace potřeb jinde a jinak, a posléze zprvu jen k ještě jakoby méně závažnější sociální deprivaci osobnosti. Ta se projevuje rozmanitým počátečním selháváním mladého člověka v různých mimo rodinných oblastech, škole, práci, zejména však ztrátě koníčků, zájmů a zálib, spojeném se stupňovaným únikem do drog, jako náhradní saturace potřeb, místo opouštěného dosavadního způsobu života. Postupně dochází k nenápadné, pozvolné změně osobnosti (deprivaci) jedince ve směru k delikvenci „zlomem“ v již plně manifestovanou jedincem zprvu ještě neuvědomovanou či ne zcela uvědomovanou, ale postupně naplno uvědoměnou a tímto okamžikem zvědomení zároveň zvnitřněnou kriminální deprivaci osobnosti. Proces změny je dokončen, co bylo možností, stalo se faktem zvědomení, realitou. Jakmile dojde k zvědomění, nahlédnutí svého stavu, přechází proces deprivace nevyhnutelně ve finální stav deprivace, čímž je proces negativní změny osobnosti dokončen. Deprivovaný jedinec již ví, co je zač, s tím je srozuměn, a je mu to jedno; což je známkou hluboké deprivace osobnosti. Z prvotního ještě jakoby „nevinného stavu“ vyjádřeného jazykem dobového sloganu „Co je na tom špatného, když si student dá svůj joint?“, se někde odehrál přechod k toxikomanii, od níž je již jen krok ke kriminální toxikomanii.

Lze shrnout, že naprostá většina současných mladých prvovězňených kriminálních toxikomanů pochází z nekriminálních rodin, tudíž je zřejmé, že kriminalita ruku v ruce s toxikomanií, se stále více zakrojuje do doposud kriminálně bezúhonných vrstev. Přesto přece jen existuje příčinný vztah mezi úplností rodiny a ústavní výchovou, jak je patrné na příkladu probandů 1. souboru, kde plných 80 % pachatelů, oproti „pouze“ 65,6 % 2. souboru, pocházelo z úplných rodin, a tomu ostatně odpovídal i relativně nízký počet 21,5 % probandů zařazených do ústavní výchovy, oproti velmi výrazně vzrostlým současným 42,2 %.

U 2. souboru plných 65,6 % probandů bylo bez řádné profesní kvalifikace, obdobně jako jejich předchůdci z 1. souboru, takže nevalná vzdělanostní úroveň se

v tomto ukazateli mezi oběma soubory příliš nezměnila. Změnila se však poněkud struktura vzdělanosti, takže oproti prvnímu souboru ubylo v druhém souboru prvovězněných toxikomanů středoškoláků, což je ovšem v jistém smyslu jakoby „pozitivní“ jev.

Pokud jde o charakteristiku rodiny a rodinné poměry, ukázalo se, že svobodných bezdětných probandů je v současném 2. souboru jen 67,2 %, což je s původními 80 % probandů 1. souboru o dost méně než u tohoto prvního souboru, takže se zároveň ukazuje, že současní prvověznění kriminální toxikomani mají děti častěji a mají dětí více, než jejich předchůdci, ale i tak vzhledem k faktu, že 93,75 % prvního a 95,3 % druhého souboru je svobodných, to nikterak nenasvědčuje snaze uspořádat si poněkud stabilněji rodinné poměry.

Co se týče zjištěné psychopatologie, při celkovém srovnání obou souborů se ukázalo, že zatímco bylo u 1. souboru 42,5 % psychiatricky léčených a 13,75 % suicidálních pokusů, pak u toho současného 2. souboru zjištěno 43,75 % psychiatricky léčených, ale 20,3 % suicidálních pokusů; je tedy zřejmé, že suicidalitou se vymykají „normě“ ostatních kriminálních toxikomanů. Nicméně při podrobnějším pohledu až do úrovně provedených komparací do jednotlivých podsouborů pachatelů rozdělených podle druhu trestné činnosti (dále též TČ) tj. majetkové TČ, násilné TČ, toxikomanické TČ, sexuální TČ se ukazuje, že úplně nejčastěji jsou psychiatricky intervenováni násilní toxikomani v 55,2 % a zároveň vykazují i ze všech nejvíce suicidálních pokusů, a to ve 24 %. Jsou tak nejohroženější skupinou z toxikomanů, a stěží lze určit, zda jsou více nebezpeční svému okolí, nebo sobě. Pro vysokou hladinu zjištěné osobnostní psychopatologie a deprivaci osobnosti jsou tak ze všech srovnávaných podsouborů nejvíce nebezpečnou kategorií prvovězněných mladých dospělých kriminálních toxikomanů.

Z hlediska doprovodných závislostí, z nichž za jednu z nich lze považovat nikotinismus, se komparací obou souborů ukázalo, že v současné době poměrně výrazně vzrostl počet středních kuřáků spotřebovávajících kolem 20 cigaret denně ze 46,25 % na současných 59,4 % probandů, a mírně vzrostl i počet velmi silných kuřáků spotřebovávajících 30 a více cigaret denně.

Z dalších velmi závažných závislostí, kterou, vedle drog, představuje alkoholismus, se komparací zjištěných výsledků u současného 2. souboru prvovězněných mladých dospělých kriminálních toxikomanů zjistilo, že alkohol nepožívá vůbec jen pouhých 18,75 % probandů, což je oproti prvnímu souboru poměrně výrazný posun ve směru k zvýšenému požívání alkoholu u současné toxikomanické populace, tudíž jde o úbytek abstinentů, a naopak o nárůst pijáků. Úzus alkoholu byl v současném 2. souboru zjištěn obdobně jako u minulého 1. souboru u celých 50 % probandů, což se v podstatě neliší od jejich předchůdců, zatímco nově byl zjištěn o poměrně dosti výraznější abúzus alkoholu, a to u 31,25 % probandů, takže se jedná o zřetelný rozvoj alkoholismu souběžně s drogovou závislostí. Zkřížená závislost kombinací alkoholu a drog se nyní nově vyskytla u 23,4 % probandů; oproti 1. souboru s jen 15 % probandů výrazně vzrostla.

Pokud jde o gambling, pak je evidentní, že v porovnání s 1. souborem s 43,75 % probandů holdujících gamblingu, je gamblersství u současného 2. souboru prvovězněných mladých dospělých toxikomanů se současnými 54,7 % gamblersů rozšířenější, což zároveň vyjadřuje současný nový trend související s faktem vzájemně se prolínající propojenosti sociálně patologických jevů toxikomanie a gamblingu,

těž kriminality, promítajících se v průsečíku určitého konkrétního jedince v kriminální deprivaci osobnosti toxikomana.

Typicky kriminální toxikomani prohrají obratem ruky vše, co snadno nabydou trestnou činností, takže nemalé finanční obnosy utratí v hernách, jako vzrušující zábavě, a tento cyklus se u nich v rychlém sledu stereotypně opakuje, což neodmyslitelně patří ke zvolenému životnímu stylu a světu kriminálního toxikomana, stíženého hektickou obsedantností, impulsivností v hraní, celkovou zrychleností „žití tady a teď“.

Analýza toxikomanie

Pokud se jedná o vlastní drogovou závislost, toxikomanii, lze konstatovat, že více než polovina současného 2. souboru, oproti jejich předchůdcům z 1. souboru, má první zkušenosti s drogou do 14 let věku, a téměř všichni současní prvověžnění mladí dospělí kriminální toxikomani mají první drogovou zkušenost za sebou do 18 let věku, což je v obou případech dramatický nárůst. Lze tedy objektivně konstatovat, že drogy již jsou u současného 2. souboru běžnou součástí dětského a adolescentního věku, jako sociálně patologickému projevu nově nastavené normality současné společnosti v časovém úseku 2. dekády 21. století. Relativně nejčastěji byla u 1. souboru zneužívána marihuana u 72,5 % probandů, vedle téměř shodné závislosti na pervitinu, která byla v těsném závěsu zjištěna u 71,25 % probandů, z nichž intravenosně aplikuje 45 % probandů, zatímco pouze sniffing preferovala víc než polovina probandů v 51,25 %.

Nejčastěji u 2. souboru je zneužíván pervitin, a to u plných 96,9 % probandů, přičemž z toho 68,75 % aplikovalo intravenosně, zatímco dříve daleko oblíbenější sniffing preferovalo dnes již pouze 28,1 % současných toxikomanů, což je výrazný rozdíl v porovnání s prvním souborem, kde naopak byl preferován sniffing v 51,25 % probandů, proti intravenosní aplikaci. Co se týče marihuany, byla u druhého souboru zjištěna až na druhém místě co do četnosti výskytu u 89,1 % probandů.

*Pokud se jedná o „ostatní drogy“, vedle marihuany a pervitinu, pak další drogou v pořadí dnes u zkoumaných souborů stojí tentokrát jednoznačně na prvním místě 1) **Extáze** s 15,2 % probandů, místo původního heroinu, který spadl na druhé místo v pořadí po aktuálním vzrůstu obliby extáze, dříve u prvního souboru zmiňované jen zcela okrajově, přesto je nyní heroin opět na druhém místě v pořadí obliby 2) **heroin** s 12,5 % probandů je stále setrvale v čase značně oblíbenou drogou; rozšířené je i nadále na třetím místě v pořadí 3) **LSD** s 10,9 %, probandů, jež se tak posunulo o příčku níže na třetí místo v pořadí oblíbenosti, a až po nich na čtvrtém místě v pořadí dnes následují dříve velmi oblíbené **lysohlávky** s 9,4 %, probandů, jež oproti prvnímu souboru klesly z původního třetího místa; rozšířený je na pátém místě v pořadí i nadále **kokain** „jen“ u 7,8 % probandů, který proti prvnímu souboru sice spadl v pořadí obliby, jenže zároveň vzrostl procentuálně dvojnásobně (z 3,75 %), což je závažné, a svědčí o tom, že nově kokain je opět na vzestupu; okrajově jsou u současného souboru zmiňovány ještě - hašiš, který přitom ani nebyl u prvního souboru zmiňován, Subutex (jenž naopak oproti prvnímu souboru propadl), Metadon, mescalín, vše v různých kombinacích při experimentování s drogami, vedle základního pervitinu a marihuany.*

Je tak zřejmé, že již i v poměrně krátkém časovém úseku dvou tříletých sledovaných období, se rovněž rychle mění zvyklosti uvnitř toxikomanických souborů, hlavně pak ve způsobu užívání, a jednak samozřejmě též i ve složení preferencí drog. Současní toxikomani 2. souboru totiž neváhají riskovat intravenózní aplikaci, následně je zjišťován častý výskyt hepatitid, což zase souvisí s půjčováním jehel, ale i rizikem předávkování. Ostřejším nájezdem přímo na tvrdou drogu, bez zbytečného zdržování, jdou „rovnou na jehlu“, čili nitrožilní aplikaci, což u jejich předchůdců z 1. souboru nebylo ani tak časně, ani tak často.

Komparací věkových ukazatelů obou souborů bylo zjištěno, že zatímco celkově 75 % prvovězňených mladých dospělých kriminálních toxikomanů prvního souboru zahájilo drogovou kariéru do 18 let, pak u prvovězňených toxikomanů druhého souboru to bylo již plných 92,2 % probandů.

Analýza trestné činnosti

Z hlediska provedené analýzy trestné činnosti podle druhu spáchaných deliktů se vzájemnou komparací obou souborů v čase ukazují některé změny ve skladbě kriminality.

Analýzou spáchané trestné činnosti **u 1. souboru prvovězňených mladých dospělých kriminálních toxikomanů** bylo zjištěno následující rozložení trestné činnosti. Z hlediska sledovaných 4 okruhů kriminality byla podle druhu trestné činnosti zjištěna majetková trestná činnost u plných 63,75 % probandů. Násilná trestná činnost byla zjištěna u 25 % probandů. Sexuálně motivovaná trestná činnost byla zjištěna u 2,5 % probandů. Toxikomanicky motivovaná, tj. nikoli jen pod bezprostředním vlivem, ale v úzké souvislosti s toxikomanií byla drogová kriminalita zjištěna u 8,75 % probandů.

Analýzou spáchané trestné činnosti **2. souboru prvovězňených mladých dospělých kriminálních toxikomanů** bylo nově zjištěno toto rozložení trestné činnosti. Majetková trestná činnost byla zjištěna u 39,1 % probandů. Násilná trestná činnost byla zjištěna u 45,3 % probandů. Sexuálně motivovaná trestná činnost v tomto souboru nebyla zjištěna žádná. Toxikomanicky motivovaná drogová kriminalita byla zjištěna u 15,6 % probandů. Výrazně vzrostla násilná kriminalita, zdvojnásobila se toxikomanicky motivovaná kriminalita, opticky se snížila majetková kriminalita. Ve skutečnosti je skryta v násilné i drogové kriminalitě, které jsou zjištěně motivovány. U probandů 2. souboru nebyla zjištěna sexuálně motivovaná trestná činnost.

Struktura trestné činnosti současného druhého výzkumného souboru prvovězňených mladých dospělých kriminálních toxikomanů nazíraného jako celku a z hlediska četnosti výskytu jednotlivých skutků v absolutních číslech poskytuje ve zkratce obraz základního pořadí deliktů, kdy ze všech zjištěných druhů trestných činů na prvním místě dominuje u kriminálních toxikomanů trestný čin podle § 205 TZ - krádež, na druhém místě trestný čin podle § 178 TZ porušování domovní svobody, a na třetím místě v pořadí stojí trestný čin podle § 173 TZ - loupež; a po nich ještě na čtvrtém místě trestný čin podle § 337 TZ - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.

Celkově došlo ke spáchání 224 deliktů, což představuje v průměru 3,5 deliktu na jednu osobu. Podle jednotlivých druhů kriminality bylo spácháno u majetkové trestné činnosti 133 trestných činů, kterým odpovídá průměrně 5 skutků na osobu, u násilné kriminality bylo zjištěno 60 trestných činů,

což představuje 2 násilné skutky na osobu; z toxikomanicky motivované drogové kriminality bylo spácháno 31 deliktů, což odpovídá v průměru 3 skutky na osobu.

Celkový výčet deliktů zjištěných u souboru kriminálních toxikomanů jako celku, tak výmluvně svědčí o hlavních současných trendech kriminality páchané kriminálními toxikomany a o složení trestné činnosti pro ně charakteristické svou typickou majetkově - násilnou kriminalitou, cílově motivovanou zaopatřováním si prostředků na drogy a automaty.

Za povšimnutí stojí změna struktury procentuálního složení trestné činnosti současného 2. souboru kriminálních toxikomanů oproti 1. souboru, v němž dříve jednoznačně převažovala majetková trestná činnost, zatímco v současnosti převažuje násilná trestná činnost, jež výrazně vzrostla, při souběžném nárůstu toxikomanicky motivované trestné činnosti. Celkově je z hlediska jednotlivých okruhů, resp. druhů trestné činnosti v současné době trestná činnost pestřeji rozložena, než tomu bylo v 1. souboru, ale zároveň je rovněž skrytě majetkově motivovaná ve všech případech, jelikož sexuální delikty u tohoto souboru zjištěny nebyly.

Diskuze

Dynamika změn v čase a nové trendy kriminality a toxikomanie pod obrazem „kriminální toxikomanie“

Procentuální porovnání skladby trestné činnosti obou komparovaných souborů, ale též celkový výčet deliktů v absolutních číslech zjištěných u souboru současných kriminálních toxikomanů jako celku, tak výmluvně svědčí o hlavních současných trendech kriminality páchané prvovězňenými mladými dospělými kriminálními toxikomany a zároveň výmluvně vypovídá o skladbě trestné činnosti, pro ně charakteristické především svou typickou majetkově-násilnou kriminalitou. To znamená kriminalitou cílevědomě zjištěnou a násilně motivovanou s cílem získání peněz za jakoukoli cenu, získání nezbytných prostředků na drogy a automaty.

Shrnutím výsledků analýzy trestné činnosti lze konstatovat, že dochází k významným změnám zobrazeným srovnáním výzkumných souborů prvovězňených v čase, svědčícím na jedné straně o rychlosti změn, a na straně druhé o celkové dynamice sociálně patologických jevů kriminality a toxikomanie.

V této souvislosti stojí rovněž za povšimnutí změna struktury procentuálního složení trestné činnosti současného 2. souboru kriminálních toxikomanů oproti 1. souboru, v němž dříve jednoznačně převažovala majetková trestná činnost, zatímco v současnosti převažuje násilná trestná činnost, která výrazně vzrostla, při souběžném nárůstu toxikomanicky motivované trestné činnosti charakterizované typickými drogovými delikty.

Trendy současného vývoje kriminality a toxikomanie u této věkové kategorie prvovězňených mladých dospělých toxikomanů tak odpovídají již mnohem dříve v minulosti zjištěným výsledkům výzkumu věkových kohort mladistvých delikventů v časových dekádách,¹ kde tento trend již dávno byl předznamenán. Již v roce 2005

---

¹ TAMCHYNA, Miroslav. Dynamika změn osobnosti mladistvého delikventa v uplynulých 30 letech a jejich důsledky pro teorii a praxi sekundární prevence kriminality mládeže.

u nich poprvé výrazně převážila násilná kriminalita nad majetkovou, a bylo zjištěno, že juvenilní delikvence je nejen citlivým indikátorem, ale i prediktorem toho, kam se může ubírat další kvalitativní i kvantitativní vývoj kriminality a kriminálního dorostu, což je ostatně u současných prvovězněných mladých dospělých 2. souboru s odstupem času již zcela zřetelné.

V současné populaci prvovězněných mladých dospělých kriminálních toxikomanů se dříve naznačený vývoj plně potvrzuje, a tak se situace znovu a znovu stereotypně opakuje u nových po sobě jdoucích generačních souborů kriminálního dorostu. Proto jsou tato dřívější zjištění v anamnestických sociodemografických datech a analýzách trestné činnosti mladistvých, a dnes opět u nových věkových kohort prvovězněných mladých dospělých kriminálních toxikomanů a pachatelů trestné činnosti, zobecňující povahy. Lze je tudíž vztahovat nejen na mladistvé a mladé dospělé kriminální toxikomany, ale v současnosti už i na ostatní vězněnou dospělou kriminální populaci, která již rovněž do propadla drogám, kdy poslední aktuální údaj v jedné z věznic (Všehrady) dosáhl nebývalých 60 %, což je výrazný nárůst.

Toxikomanie, kriminalita, deprivace

Toxikomanie a kriminalita jsou spojené nádoby, oba fenomény představují jen různé formy sociální patologie, jež snadno prorůstají jedna v druhou, přičemž se obě formy mohou, ale nemusí vzájemně prolínat. Jen zřídka je v současné společnosti a době zvažováno až příliš snadné riziko přechodu zdánlivě ještě nevinné nekriminální toxikomanie v její závažnější formu, kterou bezpochyby je kriminální toxikomanie. Hranice mezi nimi jsou velmi neostré, nezřetelné, a jedna forma snadno přejde v druhou, aniž si toho jedinec a jeho okolí všimne a uvědomí. Zlom nastává okamžikem vzniku právních důsledků spácháním protiprávního jednání, činu, jehož protiprávnosti si subjekt nemusí být sám, alespoň zprvu, vůbec vědom. Nastane-li však konkrétní následek, bývá již na rozvahu pozdě.

Toxikomanická deprivace osobnosti přechází z méně závažné formy sociální deprivace, ještě relativně tolerované, spočívající zpravidla v porušování běžných sociálních norem, zvyklostí, mravních poklesků, do své druhé závažnější formy kriminální deprivace, již společensky netolerovatelné a netolerované. Právě snadnost s jakou se to děje ukazuje na vysokou společenskou nebezpečnost zneužívání drog. Vždyť již samotný akt nákupu (získání) drogy představuje určité záměrné vlastní volní rozhodnutí jedince, ve snaze zaopatřit si drogu od dealera, což je vlastně prvotním dotykem kriminálního světa, vedle dosud volně paralelně běžícího nekriminálního světa. Prvním kontaktem s dealerem se oba dosud vedle sebe fungující paralelní světy vzájemně protnou, samotný subjekt se náhle stává průsečíkem obou světů, stane se tak mimoděk jeho součástí, aniž by si toho byl vědom. Zároveň se sám stává, jsa uživatelem, více či méně aktivním účastníkem kriminálního světa, tedy toho světa, s nímž dosud neměl nic společného, ani s ním nepřišel do styku. Ztrácí tak novou zkušeností i svou původní „nevinnost“ a vše další je toliko otázkou míry, popřípadě náhody.

Jde o klíčový problém změny, jak se člověk z bezúhonného nekriminálního jedince vlivem drog stane jedincem kriminálním, a jaké jsou hranice, most mezi oběma jevy, a tedy problém přechodu jisté nepsané hranice a následné subjektivně prožívané i faktické objektivně zjiřitelné a pozorovatelné změny osobnosti. Člověk doposud v zásadě svobodný, jen se zvýšenou potřebou individualismu, jsa veden pocitem svobody rozhodování, svým špatným rozhodnutím, často však jen pouhou zvědavostí, nudou, nakonec paradoxně svou svobodu ztrácí, a leckdy nejen svobodu rozhodování, jelikož pod vlivem drog již přece svoboda žádná není, zbývá jen nutnost, kterou je jedinec veden, aby saturoval své nové potřeby. Na to potřebuje značné prostředky, a tak se stává nástrojem na vydělávání „dělání peněz“, vlastně nedělá nic jiného.

Tato zaopatřovací kriminalita je podstatným rysem prvovězněných mladých dospělých toxikomanů, přičemž evidovaná kriminalita, natož prokázaná, v jejich případech bývá pouze špičkou ledovce. Vzhledem k evidentnímu faktu propojenosti drogového světa, jak ukazují výsledky tohoto výzkumu, zasahuje již do světa dětí a mladistvých, kteří si sami mezi sebou drogy (marihuanu) předávají. Ve škole i volném čase, kdekoli na ulici, takže rychle dochází k tomu, že toxikomanická promořenost populace se vzhledem k nekontrolovanému a nekontrolovatelnému zvýšení nabídky zvyšuje. Je zprostředkována dětskými „zprostředkovateli“, vzájemně mezi sebou, spolužáky a kamarády. Právně nepostižitelným dosud nedelikventním dorostem z řad mládeže, to znamená dětí a mladistvých, se velmi sofistikovaně a cynicky zprostředkovaným mechanismem distribuce přenáší v dnešní době toxikomanie dokonce až mezi nejnižší věkové skupiny. Distributoři z řad mládeže jsou vzhledem k věku trestně právně nepostižitelní. Jsou pachateli a oběťmi zároveň, označit za dealery lze jen stěží, byť jimi fakticky jsou. Častým zdůvodněním drogové motivace probandů bývá jejich věcné konstatování, že berou drogy prostě proto, že jsou všude, čímž myslí pervitin - marihuanu mezi drogy totiž už dávno nepočítají.

Tento dobově podmíněný současný trend pozorovatelný u současné prvovězněné populace mladých dospělých kriminálních toxikomanů lze však zároveň vztahovat i na dosud trestně právně bezúhonnou početnou a dosud nekriminální populaci toxikomanů. Právě ta je totiž, v důsledku dnes již v podstatě masového rozšíření a rostoucí popularizace legalizace drog v současné společnosti, z logiky věci, možným příklonem do sféry kriminální toxikomanie rovněž ohrožena. Sama si to zpravidla neuvědomuje, a ani v rámci realizovaných preventivních aktivit tomu není věnována větší pozornost, spíše je tento fakt podceňován či bagatelizován, popřípadě přehlížen.

Souhrn

V období 2011-2016 byl ve dvou tříletých po sobě jdoucích časových úsecích ve Věznici Všechny proveden vězeňským psychologem forenzně psychologický výzkum mladých dospělých kriminálních toxikomanů, tam vykonávajících trest odnětí svobody. Celý soubor (**n=209**) byl dle kritéria recidivy TČ rozdělen do 2 podsouborů na **recidivisty** (n=65) a **prvovězněné** (n=144). Každý soubor pak byl opět uvnitř rozdělen z časového hlediska do 2 podsouborů (2011-2013 a 2014-2016), jež byly mezi sebou vzájemně komparovány k postižení změn v čase.

Zde je pojednáno o **prvovězněných**, přičemž výsledky recidivistů již byly publikovány dříve. Co se týče věkových ukazatelů o užívání drog, pak u současného 2. souboru prvovězněných mladých dospělých kriminálních toxikomanů (n=64)

vyšetřeného v letech **2014-2016** byla probandy uváděna první zkušenost s drogou do 14 let věku u plných 51,6 % probandů, mezi 15-18 lety u 40,6 %, a v 19 letech nebo později u pouhých 7,8 %.

Nejnižší zjištěný věk první zkušenosti s drogou byl 8 let, nejčastěji uváděný věk pro první zkušenost s drogou 14 let, nejpozdější věk prvního užití drogy byl 25 let, což je oproti 1. souboru prvovězněných (n=80) vyšetřeného v období let **2011-2013** významný věkový posun směrem k nižší věkové hranici. Celkově pak u obou souborů 92,1 % prvovězněných toxikomanů zahájilo drogovou kariéru do 18 let. Více než polovina současného 2. souboru, oproti jejich předchůdcům z 1. souboru, měla tudíž první zkušenosti s drogou do 14 let věku, a téměř všichni současní prvověznění mladí dospělí kriminální toxikomani měli první drogovou zkušenost do 18 let věku, což je dramatická změna.

Lze objektivně konstatovat, že drogy byly u současného 2. souboru běžnou součástí dětského a adolescentního věku.

Závěr

Prvověznění mladí dospělí toxikomani jsou skutečně jiní, než ostatní vězeňská populace, odlišují se od ní jinou motivací trestné činnosti, často velmi rozsáhlou, nicméně pouze zaopatřovací kriminalitou, primárně motivovanou potřebou získat prostředky na drogy, bez nichž se neobejdou. Proto z hlediska **depravace osobnosti** nutno rozlišovat mezi 1) počínající **sociální depravací** nekriminálních toxikomanů, jež se potenciálně může týkat kohokoli, kdo si začne s drogami, 2) **kriminálně-toxikomanickou depravací** osobnosti, spojenou s kriminalitou, jež „sama o sobě“ se může stát dodatečnou sekundární potřebou, saturovanou chronicky chybějícím pocitem kompetence a úspěchu, jenž však měl být dosahován dříve, jinde a jinak, a mezi 3) **kriminální depravací**, primárně motivovanou charakterovými mravními deficity, sycenými především egocentrickou bezohledností, chamtivostí a prospěchářstvím, tak typickými nejen pro vězeňskou populaci.

Mladí toxikomani jsou temným odleskem současné společnosti, dětmi své doby, jejího systému hodnot, jejího zhrubělého životního stylu. Proto se dnešní toxikomani liší, dokonce jen pouhé tři roky zpět od souboru před nimi, je tu více agrese, časnější vstup do světa drog, často již v dětství. Zcela diametrálně se liší od svých předchůdců z počátku drogového boomeru na přelomu 20. a 21. stol. a 1. dekádě 21. století.

Vůbec se nepodobají dřívějším zfetovaným (pod vlivem drog) sociálně vyhlížejícím existencím budícím spíše útrpnost ve své závislosti, dnes však odchovaní všudypřítomnou drogovou scénou, z níž dovedou vybrat drogu, jež je přímo „jakoby“ neohrožuje, spíše nabuzuje, stimuluje, zvyšuje výdrž, což vyhovuje jejich deficientní emočně labilní pudové podstatě osobnosti. Přitom se zároveň naučili svůj „handicap“, jímž toxikomanie bezesporu je, převrátit v jakoby „přednost“, čili proměnit v zisk. Přijatý a hluboce zvnitřněný životní styl na pervitinu založené existence jim nejen umožňuje saturovat vlastní potřebu a spotřebu, ale zároveň vzhledem k nebývalému rozsahu nabídky a poptávky, si vytvořit z takto pojatého životního stylu vydatný zdroj peněz a zábavy.

Zábava u nich bývá nedílně spjata s riskantním hazardem. Tzv. „rychlé peníze“ získané soustavnou kriminalitou rázem ztrácí v hernách a barech. Vedle touhy

po drogách, už ani nejsou s to rozlišit, co je pro ně víc, zda pervitin, zločinný akt, či hazard. To vše v kombinaci je „baví“ jako tzv. adrenalin“, riskantní zábava, sloužící k úniku z nudy. Tou platí za opuštění a posléze ztrátu dosavadních činností, koníčků a zájmů. Byť většinou fyzicky zdatní, silné konstituce, úspěšní ve sportu, stávají se astenickými vlivem dlouhodobého abúzu drog a zničujícího životního stylu.

Vzhledem k velmi časně zkušenosti, pragmatismu, bezcitnosti, ale i obratnosti s jakou se naučili v tomto polosvětě pohybovat, nikoli bez pocitu hrlosti nad „profesionalizací“ své trestné činností, trvá jejich existence často i během celého věku mladé dospělosti. Kolize přicházejí později, a to nutně, četné problémy s trestní justicí, řada odsouzení, psychiatrická zařízení, v důsledku suicidálních excesů či předávkování a zdravotní i sociální obtíže, až k „životu na ulici“. Postupně shledávají, že přišli o všechny vztahy, mimo vazeb na drogový svět s jeho zdánlivou exkluzivitou. Jsou posléze vystaveni poznání, že se točí v kruhu, z něhož bez pomoci vystoupit nelze, a vykročit z tohoto „circulus vitiosus“ se jim nedaří. A to přesto, že vědí, že je jejich životní styl lidsky i existenčně zničil, jelikož mylně hledali v závislosti svobodu.

Uživatelé pervitinu, jak si sami říkají „perníkáři“ se svým životním stylem na pervitinu založené existence diferencují a vydělují z ostatního drogového světa, na jiných drogách závislých toxikomanů. Je tomu právě pro svou afinitu k pervitinu, mylně považovaného současnými mladými toxikomany za zvladatelný pro relativní počáteční snadnost vysadit jej bez větších obtíží, chápáného jako vzpruhu, nabuzení aktivity. Jsouc vnitřně nedostačiví, typicky podtržení pocitem „ztráty domova“, kdesi v dospívání, v citově i fakticky rozvolněných, poskládaných rodinách, a tak vlastně zůstávají tyto již dávno odrostlé děti, mentálně „dětmi ještě ve třiceti“, i se tak často sami cítí. Proto hledají vzpruhu, kterou objeví tím, že kdosi jim dal okusit pervitin, stejně to dnes činí sami; původní „tráva“ nestačí, je po ní zle, když právě není. Nestojí už jen o pocit, prožitek „obluzení“, ale i o pocit „podepření“, aby podali výkon a přitom zažili „adrenalin“, zahrnuli nudu, měli výdrž v práci, sexu, kradení, kterým se živí. Nedostačují totiž požadavkům doby, obdobně jako v 80. letech 20. stol., kdy prof. Matějček si povšiml, že tehdejší děti nedostačují přes normální schopnosti ve výukových požadavcích školy, propadají, a ve zvláštních školách se ocitají normální děti.

Podobně se dnes totéž děje i s těmito předčasně fyzicky vyspělými, leč mentálně, sociálně, citově zastavenými, nedovyvinutými a vlastně „nedospělými dětmi“, nezvládajícími požadavky na výkon ve společnosti založené na individualismu a neustále soutěži a soupeření. Ač vykazují deficity v emocionální a volní oblasti, tak původně u nich tomu být nemuselo, vzhledem k dřívější dráze, třeba právě ve sportu, ale i vzhledem k většinou dobré inteligenci. Kdo okusí, říkají „perníkáři“, neodolá a zůstane při pervitinu, nic jiného vyjma marihuany jako doplněk, který ovšem nemají za drogu, současní mladí toxikomani už nechtějí.

Nově, na základě provedených výzkumů, lze diferenciatně-diagnosticky u souboru zkoumaných prvovězenných mladých toxikomanů vymezit **depravaci osobnosti**, vedle „**kriminální depravace**“, jako „**kriminálně-toxikomanickou depravaci**“.

Většinou se jedná o nevyváženou vysoce emocionálně labilní deficientní egocentricky strukturovanou, neuroticky disponovanou depresivně laděnou osobnost, provázenou četnými fobiemi, často též obsesemi, s nedostatečně vypracovaným systémem zábran a autoregulace. Typicky se projevuje rysy

podezíravosti a pocity viny. Stále častěji též rysy agresivity, jakož i rysy lehkomyšlnosti, nezodpovědnosti, nezdrženlivosti a hedonismu, kriminálně-toxikomanicky deprivovanou, hlavně v důsledku negativních vlivů sociálního prostředí, zejména však časného abúzu drog a přijatého a již zvnitřněného životního stylu na pervitinu založené existence.

Nelze ji tedy mechanicky zaměňovat s čistě kriminální deprivací osobnosti, která je přece jenom sycena jinými výchozími, především prospěchářskými motivy, byť zčásti motivace se u obou forem deprivace samozřejmě překrývá, ale bez přítomnosti bohaté nabídky drog a následné drogové motivace by nejspíše u nich k delikvenci nedocházelo. Z výsledků šest let trvajících srovnávacího výzkumu mladých prvovězněných toxikomanů **je zřejmý nárůst sociálně patologického jevu, kterým je kriminální toxikomanie.** Je nechtěným produktem současné společnosti a doby, vyrůstajícímu z podhoubí rozšíření drogové scény, přes mladistvé adolescenty, až po preadolescentní populaci školáků základních škol, jež se sama stává novým uživatelem drog.

Literatura

- ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Nakladatelství Panorama, 1989.
- BARON-COHEN, Simon. *Věda zla. Nová teorie lidské krutosti*. Brno: Nakladatelství Emitos, 2014.
- BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta, 2002.
- BECKER, Gary Stanley. Eseje z ekonomie zločinu a trestu. Chicago: Universita v Chicagu, 1974. In: *Ekonomické nepravdelníky*. Ludvig von Mises Česko alias Slovensko, s. č. 1/4 15. 8. 2014.
- BERTALANFFY, Ludwig von. *Člověk – robot a myšlení*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1972.
- BOLELOUCKÝ, Zdeněk a kol. *Hraniční stavy v psychiatrii*. Praha: Nakladatelství Grada Avicenum, 1993.
- CROWN, Sidney; CRISP, A. H. Middlesex Hospital Questionnaire. *Brit. J. Psychiat.* 1966, s. 917-923.
- ČEPELÁK, Jiří a Miluše URBANOVÁ. Testování „kriminálního sklonu“ dotazníkem PEN. In: *Sborník prací soudně psychiatrických*. Praha: 1973.
- ČEPELÁK, Jiří. Penitenciární psychologie. 1. díl. *Úvod do penitenciární psychologie. Penitenciární psychologická diagnostika*. Praha: Správa SNV ČSR, VŠ SNB. Katedra penologie, 1982.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie*. Praha: Support, 1994.
- ELDER, G. H. JR. Teorie životní dráhy. In: MILLOVÁ, K. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Psychologický ústav Akademie věd ČR, Host-vydavatelství s.r.o., 2012, s. 49-57.
- EYSENCK, H. J., EYSENCK, S. B. G. Crime and Personality: an empirical study of the three-factor theory. *Brit. J. of Criminology*, 10, 1970: s. 225-239. In: ČEPELÁK, Jiří. Metoda PEN v psychodiagnostické penitenciární praxi. *Bulletin*.
- GERCENZON, A. A. Novejšaja biopsichologičeskaja koncepcija v kriminologii: (Recenzija) A. A. GERCENZON /./Pravovedenie-1968-No-1s.123-128. Staťja javljajetsja recenzijej na knigu: Jean Pinatel: *Criminologie „Traite de droit penal*

- et de criminologie“ par P. Bouzat et J. Pinatel, t.III Paris“ 1963). Bibliogr. v podstročnych primečaniach. Personalii: Pinatel, J. Kriminologija-biologija-koncepcii-psychologičeskij aspekt – recenzia Staťja nachoditsja v izdanii „Pravovedenie“ Juridičeskaja Rossija. Federalnyj pravovoj portal.(b.3.2).
- GILINSKIJ, Ja. *Deviantologija: Sociologija prestupnosti, narkotizma, prostitucii, samoubyjstv i drugich otklonenij*. 2-e izdanie, ispravlenie i dopolnenoe. SPB: Izdatelstvo P. Aslanova, Juridičeskij centr Press, 2007, 528 s., Sankt – Peterburg: 2007.
- GLUECK, S., GLUECK E. T. *Unraveling Juvenile Delinquency*. New York: Commonwealth Fund 1951.
- HELUS, Zdeněk. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. Praha: SPN, 1976.
- JAKOVLEV, Alexandr Maximovič. *Zločinnost a sociální psychologie*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1973.
- KŘENEK, P. *Neurotická symptomatologie vězňených mladistvých delikventů*. Univerzita Karlova v Praze. Filosofická fakulta. Diplomová práce. Praha: 1980.
- LANGE, A., DEGHANI, B., DE BEURS, E. Validation of the Dutch adaptation of the BUSS, - DURKEE *Hostility Inventory*. *Behaviour Research and Therapy*. 1995, 33 s., s. 229-233.
- NEUMANN, J., NETÍK, Karel; VOŇKOVÁ, J., URBANOVÁ, Miluše, DOBEŠOVÁ, Y. *Příspěvek k psychologické charakteristice pachatelů trestných činů odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (Kriminologicko-penitenciární studie)*. Teoretické koncepce psychologie osobnosti a kriminologické teorie osobnosti pachatelů trestných činů. Bulletin oddělení penologického výzkumu odboru NVČ č. 1, Praha: Správa SNV ČSR, 1985.
- MAREŠOVÁ, Alena; KOTULAN, Petr a Milada MARTINKOVÁ. *Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězňených*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004.
- MAREŠOVÁ Alena; BLATNÍKOVÁ, Šárka; KOTULAN, Petr; MARTINKOVÁ Milada; ŠTĚCHOVÁ, Markéta; TAMCHYNA, Miroslav. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 302 s. Vydavatelství Kufr, s.r.o. IKSP Praha: 2011. ISBN 78-80-717338-119-6.
- MAREŠOVÁ, Alena a Miroslav TAMCHYNA. Několik kritických připomínek k současným pokusům o resocializaci pachatelů trestné činnosti. *Trestně právní revue*. 2011, č. 9, s. 260-263. Praha: C. H. Beck, ISSN 1213-5313.
- MAREŠOVÁ, Alena a Miroslav TAMCHYNA. Kriminální recidiva prizmatem vybraných výzkumů českých recidivistů realizovaných v posledních 50 letech. *Kriminalistika*. 2014, č. 3, s. 216-232. Praha: MV ČR, 2014. ISSN 1210–9150.
- MAREŠOVÁ, Alena; HAVEL, R.; MARTINKOVÁ, Milada a Miroslav TAMCHYNA. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 141 s. ISBN 97880-7378-157-8.
- MAREŠOVÁ, Alena; BIEDERMANOVÁ, Eva; ROZUM, Jan, TAMCHYNA, Miroslav; ZHRÍVALOVÁ Petra. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 173 s. Praha: Vydavatelství IKSP, 2016. ISBN 978-807338-157-158.

- MAREŠOVÁ, Alena a Miroslav TAMCHYNA. Nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody u mladistvých odsouzených v běhu času a současná skladba mladistvých vězňů. *Kriminalistika*. 2016, č. 2, s. 107-117. Praha: MV ČR. ISSN 1210-9150.
- MAREŠOVÁ Alena a Miroslav TAMCHYNA. Je anglické vězeňství náš vzor? *Kriminalistika*. 2017, č. 1, s. 23-33. Praha: MV ČR. ISSN 1210-9150.
- MASARYK, Tomáš Garigue. *Světová revoluce*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1930.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Proč jsou přetěžováni?* Rudé Právo, 1989, 11.III., s. 5.
- MENTZOS, Stavros. *Dynamika duševní nemoci*. Praha: Nakladatelství Portál, 2005.
- MIKŠÍK, Oldřich. *Psychika osobnosti v období závažných životních a společenských změn*. Univerzita Karlova v Praze. Praha: Karolinum, 2009.
- MIOVSKÝ, Michal; SPIRIG, Harald a Miloslava HAVLÍČKOVÁ. *Vězeňství a nelegální drogy*. Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích. GŘ VS ČR. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Úřad vlády ČR, 2003.
- MRAVČÍK, Viktor; CHOMYNOVÁ, Pavla; GROHMANOVÁ, Kateřina; JANÍKOVÁ, Barbara; TION LEŠTINOVÁ, Zuzana; ROUS, Zdeněk; KIŠŠOVÁ, Lucia; KOZÁK, Jan; NECHANSKÁ, Blanka; VLACH, Tomáš; ČERNÍKOVÁ, Tereza; FIDESOVÁ, Hana; VOPRAVIL, Jiří. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016. /Annu Report on Drug situation 2016 - Czech Republic* MRAVČÍK, Viktor/Ed./ Praha: Úřad vlády České republiky. Národní monitorovací centrum pro drogy a závislosti.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002.
- PINATEL, J. Nebezpečná křivka zločinnosti. In: LANNESOVÁ, S. *Paříž*. L'Expres, 1972.
- REYKOWSKI, J. Motivation of prosocial behavior. In: KOTÁSKOVÁ, J. Socializace a morální vývoj dítěte. Praha: Academia, 1987. In: NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Nakladatelství Management Press, 1993.
- SANOCKI, W. Některé problémy psychologické klasifikace pachatelů trestných činů. *Bulletin SNV ČSR*. 1972, č. 2, Výzkumný ústav penologický (VÚP).
- SCHOPENHAUER, Arthur. *Aforismy k životní moudrosti*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 1997.
- TAMCHYNA, Miroslav. Dynamika změn osobnosti mladistvého delikventa v uplynulých 30 letech a jejich důsledky pro teorii a praxi sekundární prevence kriminality mládeže. *Psychologie pro praxi*. 2013, č. 3 - 4, XLVIII, s. 89-106. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2013. ISSN 1803-8670.
- TAMCHYNA, Miroslav. *Depravace osobnosti ve forenzní psychologii*. Univerzita Karlova v Praze. Filosofická fakulta Katedra psychologie. Disertační práce. 344 s. Praha: 2014.
- TAMCHYNA, Miroslav. *Recidivující toxikomani v sociodemografických datech a analýzách trestné činnosti ve VTOS*. Policejní akademie České republiky v Praze, Fakulta bezpečnostně právní, Katedra kriminologie. Výzkumná studie. 40 s. Praha: 2017.
- TAMCHYNA, Miroslav. *Dynamika změn osobnosti a skladby kriminality u souboru mladí dospělí prvovězňení toxikomani v sociodemografických datech*

a analýzách trestné činnosti v současné 2. dekádě 21. století. Policejní akademie České republiky v Praze, Fakulta bezpečnostně právní, Katedra kriminologie. Výzkumná studie. 49 s. Praha: 2018.

TAMCHYNA, Miroslav. Psychologická analýza mladých dospělých toxikomanů. *Kriminalistika*. 1/2018, s. 34-44. Praha: MV ČR, ISSN 1210-9150.

Výkladový slovník anglického jazyka a kultury. Longman 2003: *historicky obecně sémanticky a etymologicky, pojem depravace.*

RESUMÉ

Z výsledků provedeného šest let trvajících výzkumu dvou skupin mladých dospělých prvovězněných kriminálních toxikomanů je zřejmý trend rostoucího nově se výrazně zvyšujícího společensky nebezpečného sociálně patologického jevu, kterým je **kriminální toxikomanie**. Je to nechtěný produkt současné společnosti a doby, vyrůstající z podhoubí rozšíření drogové scény přes mladistvé adolescenty až po preadolescentní populaci školáků základních škol, jež se stává novým uživatelem drog. Jedná se o vysoce nebezpečný sociálně patologický jev a zároveň o nový trend současné drogové scény.

Klíčová slova: depravace osobnosti, toxikomanie, kriminalita.

SUMMARY

TAMCHYNA, Miroslav: *THE DYNAMICS OF PERSONALITY CHANGE IN YOUNG FIRST-TIME OFFENDERS WITH DRUG ADDICTION FROM THE PERSPECTIVE OF FORENSIC PSYCHOLOGY*

We carried out a six-year study of two groups of young adults, first-time offenders with drug addiction. The results show a clear trend of growing criminal drug addiction, a dangerous and socially undesirable phenomenon. This phenomenon is an unwanted by-product of today's society and our time. It stems from the expansion of the drug scene towards juvenile population and even the pre-adolescent population of elementary school pupils who become new drug users. It is a highly dangerous, socially undesirable phenomenon and a new trend of the contemporary drug scene.

Keywords: personality deprivation, drug addiction, crime.

